

INTERNATIONAL JOURNAL OF HUMANITIES AND EDUCATION (IJHE),
VOLUME 5, ISSUE 11, P. 391 – 410.

ULUSLARARASI BEŞERİ BİLİMLER VE EĞİTİM DERGİSİ (IJHE), CİLT 5,
SAYI 11, S. 391 – 410.

Türk Kültüründe Hayvanlara Verilen Özel Adlar¹

Hilal ÇAĞLAR²

Özet

Hayvanlar insanlığın ilk dönemlerinden beri insanoğlunun beslenme, ulaşım, korunma gibi birçok temel ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olmuştur bunun için de hayatımızda önemli bir yere sahiptirler. Özellikle göçebe bir toplum olan Türklerin hayatında oldukça önemlidir. Türklerin, göç sırasında yanında getirdikleri at, keçi, koyun, köpek vs. gibi hayvanlar yüzlerce yıl hep en yakınlarında olmuştur. Hatta çoğu zaman evin bir bireyi olarak görülmüşlerdir, bu sebeple de insanlar bu hayvanlara rengine, huyuna, cinsine ve görevlerine göre çeşitli isimler vermişlerdir. İnsanlar yaşadıkları yerlere, kişilere, bitkilere, hayvanlara kısaca benimsedikleri her şeye kendi kültürlerine ve dil yapısına göre özel isimler vermişlerdir. Bunlardan özellikle yer ve kişi adları inceleme alanı oluşturmaktadır. Hayvan adları ise tür üzerinden değerlendirilmektedir. Bu bildiride Ahıska, Kazak, Kırgız ve Türkiye Türklerinin at, köpek, inek gibi evcil ve kartal gibi vahşi hayvanlara verdiği özel isimler üzerinde durulacaktır. Bu Türk topluluklarının seçilme sebebi, Kıpçak grubundan Kazak Türkçesi ve Kırgız Türkçesi; Oğuz grubundan ise Ahıska Türkçesi ve Türkiye Türkçesinin birbirlerine ağız yakınlığında olmasıdır. Çalışmamızda hayvanlara verilen özel adlar; dış görünüşüne göre adlandırılanlar, görevine göre adlandırılanlar, karakterine göre adlandırılanlar ve rengine göre adlandırılanlar olmak üzere dört ana başlık altında sınıflandırılacaktır. Sonrasında ise destanlardaki hayvanların özel isimleri verilecektir. Bu araştırma neticesinin dilbilim, halkbilim, toplumbilim gibi araştırma alanlarına da katkı sağlayabileceği düşüncesindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Hayvan Adları, Özel Adlar, Ad Bilimi.

Proper Name Given to Animals in Turkish Culture

Abstract

Since the early periods of humanity, animals have helped human beings to meet their basic needs such as nutrition, transportation and protection, and have an important place in our lives. It is especially important in the life of Turks as a nomadic society. The Turks migrated with their animals such as horses, sheep, dogs. In fact, most of the time they were seen as an individual of the house, so people gave these animals various names according to their color, nature, genus and duties. People have given special names according to their culture and language structure to the places they live, people, plants and animals. Research is often done on place names and person names. Animal names have been investigated as species names rather than proper name. In this study, Ahıska Turks, Kazakh Turks, Kirghiz Turks and Turkish Turks will present proper name they give to animals such as horses, dogs, cows and eagles. The specific names given to the animals in our study will be classified under four main headings: those named by their appearance, those named by their character, those named by their character, and those named by their color. After that, proper names of animals in the epics will be given. We believe that this research can contribute to research areas such as linguistics, folklore and sociology.

Key Words: Animal Names, Proper Names, Onomastic.

GİRİŞ

İnsanlar kendileri için önem arz eden, kendileriyle arasında bağ kurdukları, benimsedikleri varlıkları benzerlerinden ayırmak maksadıyla bu varlıkları adlandırma yoluna gitmişlerdir.

¹ Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi II. Dil ve Kültür Çalışmaları Öğrenci Sempozyumu'nda sunulmuş bildiridir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, E-posta: hilalcalar94@gmail.com.

Bunun için de diyebiliriz ki “yeryüzünde ad verme olgusundan yoksun tek bir topluluk ve toplum görmek olası değildir.” (Sarıtaş, 2009). Ünlü ad bilimci Adolf Bach “Bir ulusun ad hazinesi, onun geçmişteki ve bugünkü zihinsel-ruhsal durumunun anlatımıdır.” (Aksan, 2009) sözüyle adların önemini kısaca ortaya koymaktadır. Adlar ait olduğu toplumun kültür, gelenek ve yaşam tarzından izler taşır. Özellikle Türkler gibi, dünyanın dört bir yanına yayılmış ve birçok farklı kültürle tanışmış bir milletin farklı kültüre sahip toplumları nasıl etkilediği ve bunlardan ne derecede etkilendiğini gösterebilmek açısından adların büyük önemi vardır. Bu etkileşim çoğunlukla yer adlarında kendini göstermekle birlikte insan adları ve hayvan adlarına da yansımıştır.

Hayvanlar insanların beslenme, korunma, ulaşım vs. gibi birçok ihtiyacının karşılanmasında yardımcı olmuştur. Göçerevli olan Türklerin yaşamında hayvanlar önemli bir yere sahiptir. *İt adamga coldoş oşon için atın koygon Colbors* (köpek insana yoldaş onun için adını koymuş Kaplan) (İbragimov, 2005) Kırgız atasözünden de anlaşılacağı gibi Türkler de diğer milletler gibi hayatlarının büyük bir parçasını oluşturan bu hayvanları adlandırmışlardır.

Bu çalışmada Ahıska, Kazak, Kırgız ve Türkiye Türklerinin hayvanlarına verdiği isimler üzerinde durulacaktır. Bu Türk topluluklarının seçilme sebebi; Kıpçak grubundan Kazak Türkçesi ve Kırgız Türkçesi; Oğuz grubundan ise Ahıska Türkçesi ve Türkiye Türkçesinin birbirlerine ağız yakınlığında olmasıdır. Bu isimler dış görünüşüne, görevine, karakterine ve rengine göre adlandırılanlar şeklinde dört ana başlık altında sınıflandırılacaktır. Kartal bakıcılığı Türkiye ve Ahıska Türklerinde olmadığı için dolayısıyla isimlendirme de yoktur. Aynı şekilde Kırgız ve Kazak Türklerinde sığır yetiştiriciliği yaygın olmadığı için bu hayvanların isim varlığına çok fazla rastlanmamıştır.

Dış Görünüşüne Göre Adlandırılanlar

Genellikle hayvanın vücudunu kaplayan genel renkten farklı olarak ayağında, yüzünde ya da sırtındaki renge bağlı olarak yapılan adlandırmalardır. Bunun yanında kaş, göz, kuyruk, kulağı dikkate alınarak da bu tür adlandırmalar yapılır.

Tablo I³

	Ahıska Türkleri	Kazak Türkleri	Kırgız Türkleri	Türkiye Türkleri
At	Arık ⁴	Aykaska Aytöbel Karakaska Karatöbel Kulakaska Küröñkaska Jarıktös Maralkaska Moynak Möldirköz Torıalayak	Akborçuk Çalkuyruk Çambıl Kerkaşka	Alabacak/Alapaça Altın Yele Akgözlü Bozburun Camgöz Çapraz Karaayak Karaburun Karakulak Kaşka Kilitli Kocaayak Sakar Üçayak
Kartal		Agaş kıyırık Altınşegir Dogan kuyırık Kandıkızıl köz Kısıkköz	Akköz Akkuyruk Botoköz Kara ayak Karaköz	

³ <https://www.petarkadas.com/kopek-isimleri> (20.04.2019)

<https://yvision.kz/post/676891> (20.04.2019)

https://surak.baribar.kz/15564?start=30#a_list_title (21.04.2019)

https://surak.baribar.kz/9228?start=15#a_list_title (20.04.2019)

<https://surak.baribar.kz/260907/> (20.04.2019)

<http://www.tjk.org/TR/YarisSever/Query/Page/Atlas> (20.04.2019)

https://www.facebook.com/arsin.mesohor.atayurt.basdurak/?_tn_=%2Cd%2CP-R&eid=ARBgKjL5AvmCTQH4_9v-rCxJ7G_64qhGE29YPY0jKtpPwRjOZFRPqyciz05LqyOAJJh81BiR7UcZrUS6 (21.02.2019)

<https://www.facebook.com/Cepni.Oguzlar/?ref=bookmarks> (27.02.2019)

İrfan Çağatay, İrfan Çağatay, "Doğu Karadeniz'de –a Sonekiyle Biten Sığır Adları" **Acta Turcica** Ocak 2014, Sayı I.

Emine Gürsoy, **Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık**, İstanbul 1995 Türkiye Jokey Kulübü s.126-143.

⁴ KK4

		Jadagan köz Kök tumsık Uzun kuyruk Uzun tuyak Üki tuyak Togaylı köz	Kökayak	
Köpek	Alabaş ⁵ Karabaş ⁶	Akkulak Aktös Aktaban Alabas Karabas Karakulak Moynak	Akmoynok Aktöş ⁷ Aktaban Alabaş ⁸ Karakulak Moynok ⁹	Karabaş Karabel Süslü Tosun Tüylü Yumoş
Sığır	Alagöz ¹⁰ Karagöz ¹¹ Sakız ¹² Yulduz ¹³		Alabaş ¹⁴ Karaköz ¹⁵	Alagöz Alaylı Atlas Aynalı Belek Çiçekli Çizmeli Gülbenek Kemer

⁵ KK5⁶ KK5⁷ KK2⁸ KK2⁹ KK1¹⁰ KK5¹¹ KK5¹² KK5¹³ KK5¹⁴ KK2¹⁵ KK2

				Sakız
				Yaşmakli
				Yılduz

Dış görünüşüne göre adlandırmalar, atlara verilen isimlerde; atın yüzündeki bizim *akıtma* dediğimiz *kaşka*, göğsündeki beyazlık, ayağındaki farklı renk, ağız kısmındaki farklı renk ve yelesinin göz önünde tutulduğu görülmektedir. Kazak Türkçesinde göğsündeki beyazlığı *Moynak (boynu ak)* ve *Jarıktös (aydınlık döş)* olarak iki farklı biçimde tanımlaması da dikkat çekicidir. Türkiye Türkçesindeki atın alt ve üst dudağındaki beyazlık ya da karalık için *Kilit* adlandırması ve yine alnındaki beyazlık için *Sakar* adlandırması diğerlerinden farklı olarak benzetmeye dayalı adlandırmalardır. Ayrıca diğerlerinde kulak üzerinden adlandırılmazken Türkiye Türkleri atın kulağına göre de adlandırma yapmıştır.

Kartal adlandırmalarında ise; göz, kuyruk ve ayak; köpeklerde; kulak, baş, döş, ayak ve tüyleri göz önünde tutularak. Sığır adlandırmalarına baktığımızda yüz bölgesi, ayak ve vücudundaki farklı renklere dikkat edilmiştir. Burada farklı renk ve rengin bulunduğu bölgenin birleştirilerek yapılan adlandırmaların yanı sıra, renkler belirli şekillere benzetilmiş ve bu şekilde isimler oluşturulmuştur. Örneğin; gövdedeki siyah ya da beyaz çizgi *Kemer*; benekler *Yıldız*, *Çiçekli* yahut *Gülbenek*; alnındaki farklı renkler için ise *Yaşmakli* vs. gibi benzetmeler yapılarak isimler oluşturulmuştur.

Görevine Göre Adlandırılanlar

İnsan ve hayvanların ortak yaşamında ikisinin de belirli görevleri vardır. Bu başlık altında bu ortak yaşamda hayvanların görevleri dikkate alınarak yapılan adlandırmalar incelenecektir. Ayrıca hayvanların bazı özelliklerini ön plana çıkarmak amacıyla veya hayvanlarını güçlü, hızlı, üretken göstermek için de doğa olayları, güçlü hayvanlar, ya da olumlu anlam taşıyan sözcüklerin isim olarak verildiği de görülmektedir. Eğer hayvan yarışçıysa hızına göre, eğer korumak ve bekçilik görevindeyse gücüne göre vs. gibi ölçütler göz önünde bulundurularak yapılan adlandırmalardır.

Tablo II¹⁶

¹⁶ <https://www.petarkadas.com/kopek-isimleri> (20.04.2019)

<https://yvision.kz/post/676891> (20.04.2019)

https://surak.baribar.kz/15564?start=30#a_list_title (21.04.2019)

https://surak.baribar.kz/9228?start=15#a_list_title (20.04.2019)

<https://surak.baribar.kz/260907/> (20.04.2019)

<http://www.tjk.org/TR/YarisSever/Query/Page/Atlas> (20.04.2019)

https://www.facebook.com/arsin.mesohor.atayurt.basdurak/?_tn_=%2Cd%2CPR&eid=ARBgKJL5AvmCTQH4_9vrCxJ7G_64qhGE29YP_YOjKtpPwRjOZFRPqyciz05LqyOAJh81BIR7UcZrUS6 (21.02.2019)

<https://www.facebook.com/Cepni.Oguzlar/?ref=bookmarks> (27.02.2019)

	Ahıska Türkleri	Kazak Türkleri	Kırgız Türkleri	Türkiye Türkleri
At		Akkanat Jelayak Sunkar Taskın Tayfun Uşar Vulkan	Akkanat Celkanat Çagılğan Şumkar Uçar	Asi Rüzgar Boz Yel Demir Kanat Esergeçer Geçener Geçilmez Gökbey Kanathan Karaşimşek Yelgeçen Yeruçağı
Kartal		Aspan perisi Kök tenirisi	Baatırçegir	
Köpek	Aslan ¹⁷ Kaplan ¹⁸ Karabaş ¹⁹	Alapar Bars Böribasar Kutcol Maytaban Muhtar Sakkulak	Akcoltoy ²⁰ Algır Börübasar Colbors ²¹ Kabanaak Kaytpas Kumayık Muhtar Taşçaynar	Eşkıya Haydut Kaptan Karabaş Kartal Kurt Müdür Pars Şanslı

			Uyalaş	
Sığır				Bereket Dölbeş Kahraman Sultan Zorbek Zorba

Bu tabloda sahiplerinin hayvanlarını yüceltmek adına güçlü kişilere yahut doğa olaylarına benzettiği fazlaca görülmektedir. Bunun sebebi geçmişte göçrevli bir yaşam tarzı süren Türkler toylarda hayvanlarını yarışmalara/oyunlara sokması yahut onlarla birlikte yarışmalara /oyunlara katılması ile ilgili olabilir. Bu tür etkinliklerde insanlar karşısındaki rakipleri korkutmak, rakibe üstün görünmek için bu tür adlandırmalar yapılmış olması pek muhtemeldir. Yarışmalara katılıp birinci olmaları da bir tür görev sayılacağı için isimler bu başlık altında değerlendirilmiştir.

İsimplendirmelerde atların genellikle *kanat*, *rüzgâr* ile bağlantılı adları aldığı görülmektedir. Atlar Türklerin yaşamının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Kaşgarlı Mahmut, Divan-ü Lügat-it Türk'te "at Türk'ün kanadıdır" (Belek, 2015/16) sözüyle atın Türklerin yaşamındaki yerini özetlemiştir. Kanat sözü bir bakımdan bu anlama bağlansa da diğer taraftan atın hızından dolayı rüzgâr gibi hızlı koşarken insana uçma hissi vermesine de bağlanabilir. Rüzgâr ve kanat benzetmelerine ek olarak burada; şimşek (çağılğan), sel, tayfun, volkan gibi doğa olayları ile ilişkilendirilmesi de görülmektedir. Ayrıca hızından dolayı bir kuş türü olan Şahin (Şumkar, Sunkar) gibi isimlerin verildiği de görülmektedir.

Kartallar göklerin efendisi olarak görüldüğü için ve yine rakibine üstünlük göstermek için buna bağlı isimlendirilmişlerdir. Köpeklere günümüzde olduğu gibi geçmişte de çoğunlukla bekçilik, koruma görevi yüklenirdi. Bu sebeple; Alapar (bu isim sürülerin başında bekçilik eden köpeklerin sürüyü alıp götürmesi şeklinde *al* ve *apar* kelimelerinin birleşiminden oluşmuş olabilir.) Börübasar, Karabaş(Moğl. *gözetleme kulesi*, *görme* anlamındaki *haraa* (Akbaş, 2008, s. 567)sözünden geliştirilmiş bir isim olduğu düşünülebilir.) Kaytpas (geri gitmeyen, dönmeyen olduğu yerde kalan), Muhtar, Sakkulak (sağlam kulak) gibi isimler verilmiştir. Köpekleri güçlü göstermek için ise, güçlü hayvanların tür adı verilmiş ya da Kabanaak (hırçın,yavuz, güçlü (Arikoğlu, Alimova, Askarova, & Selçuk, 2017)), Kumayık (köpeklerin efendisi, güçlü köpek anlamında veya evde birden fazla köpek varsa gözde olan

için bu ad kullanılır) Taşçaynar(taş çığner) gibi niteleyici adlar verilmiştir. Köpek aynı zamanda bilindiği gibi dost canlısı, insana dost olan hayvanlardan biridir bu sebeple de *Uyulaş* (aynı evden olan, kardeş kadar yakın (Arıkoğlu, Alimova, Askarova, & Selçuk, 2017)) adı verilmiştir. Köpeklerin insana dost olması da insanların köpektan beklediği özelliklerden biridir. Köpeklere verilen *şans* anlamına gelen isimlerde (Kutcol, Akcoltoy, Maytaban) ise köpeklerin yarışlarda birinci olması veya birinci olmasını istenmesi ile ilgilidir.

Sığırlara verilen isimlerde eğer dişi ise sütüne ve doğurganlığına göre *Bereket*, *Dölbeş* gibi isimler verilir. Dana, boğa için ise güreşlerden hareketle *Kahraman*, *Zorbek*, *Zorba* gibi isimler verilir.

Karakterine Göre Adlandırılanlar

Hayvanın hâl ve hareketine bakılarak yapılan adlandırmalardır.

Tablo III

	At	Köpek	Sığır
Türkiye	Azgın	Fırlama	Delikız
Türkleri	Kinli Sultan	Haylaz	Kibar
	Nazlı	Şeytan	Nazlı
	Neşeli	Yaramaz	Şerhatun
	Şımarık	Zilli	Yavuz
			Yaman

Bu tür isimlendirmelerin varlığı insanların hayvanlara daha duygusal baktığının göstergesidir. İnsan ile hayvan arasında duygusal bir bağ oluştuğunu belirtir niteliktedir.

Rengine Göre Adlandırılanlar

Türkler hayvanlarına renge bağlı isim verirken ya tüm vücudunu kaplayan ana renkleriyle adlandırmışlardır ya da o rengi taşıyan varlığın adını dikkate alarak adlandırmışlardır. Bedenini tümünü kaplayan rengin yanında kuyruk ve varsa yele rengi de dikkate alınmıştır.

Tablo IV²²

²² <https://www.petarkadas.com/kopek-isimleri> (20.04.2019)
<https://el.kz/kz/news/archive/%D0%B6%D1%8B%D0%BB%D2%9B%D1%8B%D0%BD%D1%8B%D2%A3%D1%82%D2%AF%D1%80%D1%82%D2%AF%D1%81%D1%96%D0%BD%D0%B5%D0%B1%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%8B%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%88%D0%B5%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%83%D0%BB%D0%B0%D1%80> (18.04.2019)

	Ahıska Türkleri	Kazak Türkleri	Kırgız Türkleri	Türkiye Türkleri
At	Ala ²³	Burşak	Akbozat	Akbey
	Alabey ²⁴	Bozşubar	Akkula ³⁰	Akboz
	Alacan ²⁵	Jirenala	Algara	Akcan
	Akşah ²⁶	Karaburıl	Bozcorgo	Akça
	Kırış ²⁷	Karakter	Çabdar ³¹	Akkula
	Mercan ²⁸	Karakök	Karager	Akşah
	Sarı ²⁹	Karaşubar	Karala	Alacan
		Karatorgay	Kulager	Bozkara
		Kızılkök	Kulatay	Çabıdar
		Kulager	Küröñala	Çakır Tay
		Kulajiren	Sarala	Karagök
		Kulatoru	Taybuurul	Karalı
		Küreñala	Taytoru	Kırat
		Şubar	Teltoru	Şubar
		Surala	Torala	Şubartay
	Şabdar	Toraygır	Taydoru	
		Toruçaar		

<https://yvision.kz/post/676891> (20.04.2019)

https://surak.baribar.kz/9228?start=15#a_list_title (20.04.2019)

<https://surak.baribar.kz/260907/> (20.04.2019)

<http://www.tjk.org/TR/YarisSever/Query/Page/Atlar> (20.04.2019)

https://www.facebook.com/arsin.mesohor.atayurt.basdurak/?_tn_=%2Cd%2CPR&eid=ARBgKjL5AvmCTQH4_9vrCxJ7G_64qhGE29YP_YOjKtpPwRjOZFRPqyciz05LqyOAJJh81BiR7UcZrUS6 (21.02.2019)

<https://www.facebook.com/Cepni.Oguzlar/?ref=bookmarks> (27.02.2019)

İrfan Çağatay, İrfan Çağatay, "Doğu Karadeniz'de –a Sonekiyle Biten Sığır Adları" *Acta Turcica* Ocak 2014, Sayı I

Nesrin Bayraktar, Türkçede Renk Adlarıyla Özel Ad Yapımı, *Journal of Language and Linguistic Studies*, 9(2), 95-114; 2013.

Emine Gürsoy, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*, İstanbul 1995 Türkiye Jokey Kulübü s.126-143.

²³ KK5

²⁴ KK5

²⁵ KK4

²⁶ KK4

²⁷ KK5

²⁸ KK4

²⁹ KK5

³⁰ KK1

³¹ KK2

Kartal		Akala Karala Karager Kulasur Kızgilt Koñırala Sarıala	Karala Karager Kıraan	
Köpek		Alabay Kökserek Tuman Topırak	Aktaygan Alabay	Arap Gece Gofret Gölge Tarçın Zeytin
Sığır	Ceyran ³² Karakız ³³ Kınalı ³⁴ Maral ³⁵ Mercan ³⁶ Sarıkız ³⁷			Alaca Altun Bozgül Ceyran Karakız Kınalı Kırca Mercan Sarıgül Sarıkız Zeytin

³² KK4³³ KK4³⁴ KK5³⁵ KK4³⁶ KK4³⁷ KK4

Rengine göre adlandırmalara baktığımızda belirgin olarak bilinen *Ak, Al, Kara, Sarı* gibi renklerin yanı sıra *Buurul(karışık tüylü, benekli), Jiren(kızıl), Ker(açık kahverengi), Kula(Kırmızı-kahverengi), Çabdar/Çubar/Şabdar/Şubar (benekli), Toru/Doru (koyu kırmızı, hurma rengi)* gibi çok detaylı renkler karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında renkleriyle öne çıkan ve günlük hayatta herkesçe bilinen, *Altın, Gofret, Kına, Tarçın, Zeytin* gibi nesnelere de ad olarak kullanılmıştır.

Destanlardaki At İsimleri

Bilindiği gibi destanlarda çoğu kahramanın kendisi gibi üstün özelliklere sahip bir atı vardır. Kahraman ne kadar güçlüyse atı da o kadar güçlü olur ve hatta doğaüstü güçleri olabilir. Kahraman şanını (adını) alınca beraberinde kahramana atı da verilir ve bu at çoğunlukla destan boyunca ona can yoldaşı olur. Destan kahramanının başına kötü bir olay gelse kahramanın sevdiğine ya da ailesine haberi götürür yahut kahraman yaralanır, ölürse onu alıp yaşadığı yere getirir.

Kimi destanlarda bu kahraman atların isimleri de verilmiştir. Mesela *Manas Destanı*'nda 116 at ismi geçmektedir (Naskali, 1995).³⁸ Burada sadece kahramanların değil düşmanların da atlarının ismi verilmiştir. Destanlarda adı geçen atların adları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Kırgız Türklerinin Destanları

Kız Cibek	Kurmanbek	Manas	Semetey	Seytek
	Karala	Akkula	Akkelti	Dööt
Kök Tulpar	Kaskara	Algara	Akolpok	Kılküröñ
Sandal Kök	Köyküröñ	Sarala	Akşumkar	Kökborçok
	Teltoru	Taybuurul	Aktulpar	Kökçolok
	Tuuçanak	Toraygır	Algara	Telkızıl
		...	Tayborul	Tootor
			Taytoru	Tuunçak

TabloV (Kaya, 2015)

Kazak Türklerinin Destanları

Alpamıs (Kazakistan)	Alankay	Karlğa	Kobilandı	İsatay

³⁸ Bilgi için bkz. Ek 1.

varyantı)	Batır			
Bayşubar	Şabısker Kökbesti	Ak monşak	Tayburıl	Aktaban

Tablo VI (Bayram, 2004), (Kuanışbayeva, 2002), (Bilim al)

Türkiye Türklerinin Destanları

Alpamış(Türkiye varyantı)	Dede Korkut (Bamsı Beyrek)	Köroğlu
Bay Çıbar	Bengi Boz	Kırat

Tablo VII (Türk Yurdu Makaleleri)

SONUÇ

İnsanlar günlük hayatta yaşamlarının büyük bir bölümüne ortak olana bu hayvanları kendileri için önemini belirtmek için adlandırmışlardır. Bu adlandırmalar ortak kültür ve orta düşünce yapısı sonucu belirli özellikler dikkate alınarak yapılmıştır. Ortak coğrafya paylaşımının ardından yüzlerce yıl geçmesine rağmen düşünce yapısının hâlâ aynı olduğu hayvana verilen isimlerde açıkça görülmektedir.

Adlandırmalarda göçler, farklı kültürlerle etkileşim ve dinî etkenler sonucu birçok değişiklik görülebilir. Örneğin, Türklerin İslam dinini benimsemesiyle çocuklara verilen isimler Abdullah, Muhammed, Selâhaddin, Ziya vb. gibi Arap ve İslam kültüründen izler taşımaya başlamıştır. Bu ad değişimleri genellikle kişi adları ve yer adları alanında görülmekteyken aynı değişimler hayvan adlarında, hayvanların insan hayatında yer edinmesine bağlıdır. Hayvancılıkla uğraşmayan toplumların çoğunda bu isimler sınırlı sayıdaki hayvanlara verilmektedir. Ahıska Türklerinde de aynı sebeplerden dolayı hayvan isimlerinin çoğu Rus dilinden alınmıştır, bu sebeple çalışmada örnekleri yetersiz kalmıştır.

Çalışmaya baktığımızda isimlerin çoğunun renge bağlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmada 13 farklı renk tanımını belirlendi. Bunlar sırasıyla; ak, ala, boz, çakır, çil, kara, ker, kır, kızıl, kök (kır), kula(kırmızı-kahverengi), küröñ(kahverengi), sarı, toru renkleridir. Nesrin Bayraktar'a göre bir dilde renkleri tanımlamak için kullanılan kelimelerin çokluğu dilin gelişmişliğinin ve o toplumun doğayla iç içe olduğunun göstergesidir. Yapılan çalışma da bu

açından değerlendirildiğinde Türkçenin gelişmişliğini ve Türk toplumunun doğayla iç içe olduğunu göstermektedir.

Hayvanların insan hayatında oynadıkları rolün değişmesiyle birlikte onlara verilen isimler de zamanla değişmiştir. Mesela önceden köpeğin insana bekçilik etmesi, koruması, dışardan gelen yabancıları korkutması göz önüne alınarak verilen isimler günümüzde yerini daha çok komik yahut sevimli diyebileceğimiz dikkat çekici nitelikteki adlara bırakmıştır.

Türklerde kişiye verilen adın o kişinin ruhuna etki edeceği inancı vardır. Bu inanış yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere hayvan adlandırılmalarında da dikkate alınmıştır. Günümüzde de dizi, film veya meşhur deney hayvanlarının adlarını örnek alarak kendi hayvanlarına bu adları vermeleri bunun bir göstergesi sayılabilir. Mesela; *Haçiko* filmindeki *Haçiko* adlı köpek gibi sadık olmasını bekleyerek birçok insan köpeğine bu ismi vermiştir. Tıpkı tarihe adını yazdırmış önemli kişilerin adlarının çocuklara verilmesi gibi böyle isimler verilmiştir.

Ne yazık ki ortak kültür çevresinde oluşturulan bu hayvan adları her geçen gün unutulmaktadır. Bu sebeple bu tür çalışmaların devam etmesi Türk dili, kültürü ve Türk halkbilim çalışmaları için faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil* (Cilt 3.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Bayram, B. (2004). *Alankay Batır Destanı*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi .
- İbragimov, M. (2005). *Kırgız Makal-Ilakap, Uçkul Sözdörü*. Karabalta .
- Kaya, D. (2015). *Kırgız Destanları*. Ankara: Salkımsöğüt.
- Kuanışbayeva, A. (2002). *Formül Nazariyesi ve Koblandı Batır Destanındaki Formüller* . Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Naskali, E. G. (1995). *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*. 1995: Türkiye Jokey Kulübü .
- Sarıtaş, S. (2009). Balıkesir Üniversitesi Öğrencilerinin Günümüzdeki Adlar ve Av Verme Hakkındaki Görüşleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 423.

İnternet Kaynakçaları

<http://bilim-all.kz/article/3845>

<http://turkyurdu-makaleler.blogspot.com/https://www.petarkadas.com/kopek-isimleri>

(20.04.2019)

<https://yvision.kz/post/676891> (20.04.2019)

<https://el.kz/kz/news/archive/%D0%B6%D1%8B%D0%BB%D2%9B%D1%8B%D0%BD%D1%8B%D2%A3%D1%82%D2%AF%D1%80%D1%82%D2%AF%D1%81%D1%96%D0%BD%D0%B5%D0%B1%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%8B%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%88%D0%B5%D0%B0%D1%82%D0%B0%D1%83%D0%BB%D0%B0%D1%80>
(18.04.19)

https://surak.baribar.kz/9228?start=15#a_list_title (20.04.2019)

<https://surak.baribar.kz/260907/> (20.04.2019)

<http://www.tjk.org/TR/YarisSever/Query/Page/Atlar> (20.04.2019)

https://www.facebook.com/arsin.mesohor.atayurt.basdurak/?_tn_=%2Cd%2CPR&eid=ARBgKjL5AvmCTQH4_9vrCxJ7G_64qhGE29YPYOjKtpPwRjOZFRPqyciz05LqyOAJJh81BiR7UcZrUS6 (21.02.2019)

<https://www.facebook.com/Cepni.Oguzlar/?ref=bookmarks> (27.02.2019)

Kaynak Kişiler

K.K.1: Bekbolsun Tölöev: Yaşadığı yer; Bişkek/ Kırgızistan Yaşı;25 Mesleği; otel görevlisi.

K.K.2: Gulina İskenderova: Yaşadığı yer; Talas / Kırgızistan Yaşı;25 Mesleği; ev hanımı

K.K.3: Nazik Akinova: Yaşadığı yer; Bişkek / Kırgızistan Yaşı; 23 Mesleği; öğrenci

K.K.4: Şoma Özil: Yaşadığı yer; Bişkek/Kırgızistan Yaşı; 25 Mesleği; serbest

K.K.5: Ceylan Alieva: Yaşadığı yer; Cambıl/ Kazakistan Yaşı;22 Mesleği; öğrenci

Ek 1: Anvarbek Mokeyev'in belirlediği Manas Destanı'ndaki at isimleri

I. Grup

1. Açkula :Açık kula renkli.
2. Akbakay :Aşık kemiğinin üzerinde ak lekesi olan.
3. Akboz at :Beyaz ve kır renkli.
4. Akcal :Beyaz yeveli
5. Akkula :Kula(beyaz ve kula) renkli.
6. Aksargıl :Açık ala donlu.
7. Aksurat :Soluk mavi renkli.
8. Alager :Ala ve kestane renkli.
9. Alakök :Ala ve boz renkli.
10. Alamoynak :Ala boyunlu.
11. Alayak :Ala ayaklı.

12. Alagara	:Doru ve karayağız.
13. Boytoru	:Baştanbaşa doru renkli.
14. Bozbaytal	:Kır rekli tay .
15. Buurul	:Demir kır donlu.
16. Çaarat	:Beyaz ve benekli (küçücük, yuvarlak benekler)
17. Çalankök	:Beyaz ve boz renkli.
18. Çalkuyruk	:Ak kuyruklu.
19. Çangılboz	:Açık kır renkli.
20. Çonkaşka	:Kocaman ve alında ak lekesi olan.
21. Çonkula	:Kocaman ve kula renkli.
22. Çonkürön	:Kocaman kahve renkli.
23. Çonsarı at	:Kocaman ve ala donlu.
24. Kara at	:Karayağız at.
25. Karaboz	:Karayağız ve kır renkli.
26. Karager	:Karayağız ve kestane renkli.
27. Karakula	:Karayağız ve kula renkli.
28. Kurala	:Karayağız ve ala renkli.
29. Karasur	:Karayağız ve mavi renkli.
30. Kartkürön	:İhtiyar ve kahve renkli (esmer).
31. Kerkaşka	:Kestane renkli ve alında beyaz lekesi olan.
32. Kılkara	:Tamamen karayağız.
33. Kılkürön	:Baştanbaşa kahve renkli.
34. Kızılceerde	:Kır al donlu.
35. Kızılkara	:Kır ve karayağız renkli.
36. Konurkürön	:Esmer ve kahve rekli.
37. Kögala	:Boz ve ala renkli.
38. Kökçolok	:Boz renkli ve kısa kuyruklu.
39. Kulabee	:Kula kısarak
40. Kuucabdar	:Solgun al donlu ve acık renkteki yeleli (kara değil).
41. Mal[a]kara	:Al donlu ve karayağız.
42. Mal[a]toru	:Al donlu ve doru.
43. Sarala	:Al donlu ve ala renkli
44. Sarı at	:Al donlu at.
45• Sarı bııınılı	:Al donlu ve demir kır renkli

46. Sarı buurul kerkökül :Al donlu ve demir kırır renkli ve kestane dorusu percemli
- 47• Taybuurul :Demir kın donlu tay.
48. Taytoru :Doru renkli tay.
49. Tengil kızıl at :Kır renkli ve benekli.
50. Torn at :Doru at.

II. GRUP

- 1 . Aktelki :Beyaz renkli ve dişi karaca gibi.
- 2 . Arkarboz :Dişi meral gibi kır renkli.
3. Askara :Kakım (Asj gibi karayağız renkli.
4. Aybanboz :Vahşi hayvan gibi ve kır renkli.
5. Boztaylak :Kır renkli ve deve yavrusuna benzeyen.
6. Borukok :Kurt gibi ve boz renkli.
7. Kılceyren :Tam ceylana benzeyen.
- 8 . Kokteke :Boz renkli ve yabani teke gibi.
9. Koktelki :Boz renkli ve dişi karaca gibi.
- 10 . Kulansur :Kulan gibi ve gök renkli.
- 11 . Maraltoru :Dişi geyik gibi ve doru renkli.
- 12 . Narbuudan :Dişi deveye benzeyen ve yorulmaz koşu atı.
13. Narbuurul :Dişi deve gibi ve demir kırır donlu
14. Narkara :Dişi deveye benzeyen ve karayağız renkli.
15. Narkızıl :Dişi deve gibi ve kır renkli.
16. [N]artoru :Dişi deveye benzeyen ve doru renkli.
17. Surkiyik :Gok renkli ve yabani keciye benzeyen (hızlı).
18. Surkoyon :Gok renkli ve tavşan gibi (hızlı).
19. Töösür :Deve gibi ve gok renkli.
- 20 . Ularboz :Dağ hindisi kuşuna benzeyen ve kır renkli.

III. GRUP

- 1 . Akborcuk :Beyaz renkli ve kaya gibi.

2 Arcatoru	:Ardıc ağacı gibi doru renkli (?).
3. Aysarala at	:Ay gibi (guzel) ve al donlu ve ala renkli.
4. Carkızıl	:Kaya gibi ve kır donlu.
5.Dönkara	:Tepe gibi kocaman ve karayağız renkli.
6 . Kokborcuk	:Boz renkli ve kaya gibi.
7. Muzkara	:Buz gibi donuk ve karayağız renkli.
8 . Tarkızıl	:Darı gibi ve kır renkli,
9. Tookara	:Dağ gibi ve karayağız renkli.
1 0 .Tookızıl	:Dağ gibi ve kır renkli.
11.Tootoru	:Dağ gibi ve doru renkli.

IV. GRUP

1 . Acbuudan	:Kızgın (kudurmuş) yorulmaz koşu atı.
2 . Aktulpar	:Beyaz renkli ve kanatlı gibi hızlı koşan.
3. Argımak	:Cins at.
4. Borkara	:Top gibi atılan ve karayağız renkli.
5. Bozbuudan	:Kır renkli ve yorulmaz koşu atı.
6 . Bortkula	:Tırıs yuruyuşlu ve kula renkli.
7- Celcetpes	:Ruzgar erişemez.
8 . Celkara	:Ruzgar gibi ve karayağız donlu.
9. Celkayıp	:Goze görünmez (sihirli) hayvan (hızlı).
1 0 . Celkızıl	:Ruzgar gibi hızlı koşan ve kır renkli.
1 1 . Celtaman	:Ayağına cabuk.
1 2 Corgoboz	:Rahvan yuruyuşlu ve kır renkli.
13. Dankara at	:Cevik ve karayağız renkli at.
14. Karabayır	:Cins atla, cins olmayan atın melezi, yorulmaz at
15. Karaçobur	:Karayağız renkli ve lagar beygir.
16. Kasatulpar	:Mitolojik ve kanatlı cins at.

17- Kasbuudan	:Yorulmaz, cins koşu atı.
18. Kazan at	:Cins at.
19. Kokcorgo	:Boz donlu ve rahvan yuruyuşlu.
2 0 . Kokkazık	:Boz renkli ve dayanak olabilir.
2 1 . Kuukazık	:Solgun renkli ve dayanak olabilir.
2 2 .Maaniker	:Kuvvetli ve kestane dorusu renkli.
23. Meenetkök	:Çalışan (inatçı) ve boz donlu.
24. Oktoru	:Ok gibi koşan ve doru donlu.
25. Orkızıl	:Cevik ve kır donlu.
26. Salkızıl	:Mevzun endam ve kır renkli
27. Salkuron	:Mevziin endam ve kahve renkli.
28. Saltoru	:Mevzun endam ve doru renkli.
29. Şalpañkok	:Gevşek kulaklı ve boz donlu.
30. Şaltan	:Güçlü, kuvvetli (?).
31- Telkızıl	:Sevgili (şımarık) ve kır renkli.
32. Telktiron	:Sevgili (şımarık) ve kahve renkli
33. Teltoru	: Sevgili (şımarık), doru donlu.
34. Toburcak	:Savaş atı.
35. Tuucunak	:Yorulmaz ve kulağı kesik.

Extended Abstract

People named it to customize the assets that matter to them. For this we can say "it is unlikely to see a single community on Earth devoid of the phenomenon of naming." Adolf Bach, a renowned scholar, reveals the importance of nouns in the words "the noun presence of a nation is the narrative of its past and present state". The names bear traces of the culture, tradition and lifestyle of the community to which it belongs. Names are of great importance especially in terms of showing how a nomadic nation, like the Turks, affects societies with different cultures and how they are affected by them. Although this interaction is mostly manifested in place names, it is also reflected in human names and animal names. Animals, human nutrition, conservation, transportation, etc. it helped to meet as many needs as possible. Animals have an important place in the life of nomadic Turks. . In this study, Ahiska Turks, Kazakh Turks, Kirghiz Turks and Turkish Turks will present proper name they give to animals such as horses, dogs, cows and eagles. The reason for the election of these Turkish communities is that Kazakh Turkish and Kirghiz Turkish from the Kipchak group and Ahiska Turkish and Turkish Turkish from the Oghuz group are close to each other. These names will be classified under four main titles in the form of those named according to their Appearances Based Nomenclature, Mission Based Nomenclature, Character Based Nomenclature and Color Based Naming. There is no eagle breeding in Turkey and Ahiska Turks, so there are no names belonging to Eagles. As there is not much cattle breeding in Kyrgyz Turks and Kazakh Turks like this, the names of cattle animals are not common.

Appearances Based Nomenclature

It is usually done by looking at the different colour of the foot, face or back, as opposed to the overall colour covering the animal's body. And differences in eye, tail, ear are also taken into account in this nomenclature.

Mission Based Nomenclature

In the common life of humans and animals, both have specific tasks. It has been studied under this title, taking into account the duties of naming animals in this common life. It is also seen that natural disaster names, strong animals, or words with positive meaning are given as names to highlight some characteristics of animals or to show their animals, strong, fast and efficient. If the animal is a racer, according to its speed, if it is in the duty to protect and guard, according to its strength, etc. such characteristics are the nomenclature made with consideration.

Character Based Nomenclature

They are the nomenclature made by looking at the state and movement of the animal. The existence of this nomenclature indicates an emotional connection between man and animal.

Color Based Naming

When Turks name their animals depending on their color, they either name them with their main colors covering their entire bodies, or name them based on the name of the entity that bears that color. In addition to the color covering the entire body, the tail and, if any, the color of the mane was also taken into consideration.

Names Of Horses In Epics

As is known, most heroes in epics have a horse with superior characteristics, such as himself. When the hero takes his name, the hero is given his horse, and this horse is often his companion throughout the saga. If a bad event happens to the hero of the saga, he will take the news to his loved ones or family or if the hero is injured and dies, he will take it and bring it to the place where he lives.

Some epics also mention the names of these heroic horses. For example, 116 horses whose name is mentioned in the Manas saga are named.

When we look at the study, it appears that most of the names depend on color. In this study, 13 different color definitions were determined. The multiplicity of words used to describe colors in a language is indicative of the sophistication of language and that society is intertwined with nature. In this respect, the study shows the development of Turkish and that Turkish society is intertwined with nature.

There is a belief in the Turks that the name given to the person will affect the soul of that person. This belief has also been taken into account in animal naming as seen in the table above.

Unfortunately, these animal names created around the common culture are forgotten every day. For this reason, the continuation of such studies will be beneficial for Turkish language, culture and Turkish folklore studies.